

tium imperent; quos angillat Gregorius, ostendens quantum malum impendat eis, qui cum ratione injuncti sibi muneri teneantur male agentes correptione retundere, verbis parcunt. Hoc autem refert exemplum musti ab Eliu propositum quod e prelo expressum dum decoquitur, dum fervet, si continueat, facile vasa vinaria disrumpit, ita ut vinum diffundatur: non secus, inquit, qui ex officio tenentur crimina objurgare, dum silent, tam sibi quam aliis maximum inferunt nocentium. Confirmat porro idem hisce verbis Jerem. xx, 9: « Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius, » q. d. Cum nihil me proficere viderem sermonibus, decrevi silentium mihi indicare, et ultra non loqui; vestrum quid ex isto silentio passus sit Propheta ostendit dum subdit: « Et factus est in corde meo quasi ignis exstans claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens. » Veluti enim ignis in terra visceribus conclusus terram concutit, et montes evertit, donec via vi facta culetur, et ad superna loca emergat: non aliter depravorum morum objurgatio si corde continueat animum lædit, et reipublicæ officit: vide hæc de re fusius S. Gregorium loco *supr.* indicato.

Vers. 20. 20-22. LOQUAR, ET RESPIRABO PAULULUM: APERIAM LABIA MEA, ET RESPONDEBO. NON ACCIPIAM PERSONAM VIRI, ET DEUM HOMINI NON ÆQUABO. NESCO ENIM QUAM VIRTUS SUBSISTAM, ET SI POST MODICUM TOLLAT ME FACIENDI SUBSISTAM. — Vim verborum quasi pondus aliquod importabile sustinere non poterat Eliu: a quo sic premebatur angustare, ut videretur, si non verba ageret, animam acturus: ait igitur velle se loqui, ut laborantem spiritum aliquantulum laxet, et ab illo difficili atque molesto pondere seipsum exoneret: antequam autem id faciat, suam causam et studium commendat, dum ait in hac disceptatione nihil sibi fore veritate potius, atque ita pro Deo constanter esse certaturum, ut nulla ipsum humana ratio aut personarum acceptio transversum actura sint a recto sinceroque judicio. Non accipiam, inquit, personam viri, quem locum Septuaginta uberiori paraphrasi sic illustant, *ἄδραστον τῆς οὐκ ἀληθείας ἀλλὰ μὴ ἐδὲ θεῶν οὐ μὴ ἐντρέξω*: *οὐ τῆς κτήσεως ἀληθείας ἐπιπέω, ἄδραστον τῆς οὐκ ἀληθείας ἀλλὰ μὴ ἐδὲ θεῶν οὐ μὴ ἐντρέξω*: sed neque erga mortalem confundar: non enim novi admirari facies: loquar, inquit, o Job, et sic loquar, ut veritatem dicam, nulla personarum acceptione interposita, non respiciens ad dignitatem aut ad officium; canos non revebor, dummodo veritatem, quam profiteor, quod est tuear. Accipere enim personam familiarissima phrasit sumitur pro abusu gratiæ hominum, quod vitium admittitur, dum plus personæ quam veritatis meritisque tribuitur. Hoc igitur a se propulsat Eliu, gravi pollicitatione asserens se in nullius gratiam quidpiam a veritate alienum prolaturum.

Quid DEUM HOMINI NON ÆQUABO. — Quid est Deum homini æquare, nisi Deum homini assimilare, et ita

hominem tractare ac si esset Deus, in quem nulla incidit aut cadere potest iniquitas? unde bene alie translationes habent, *non mutato nomine loquar*, ita Vatablus; vel *hominem non cognominabo*, ita Pagninus: quid enim aliud est *hominem cognominare*, quam tacite suppresso nomine proprio nomen est ut veritatem habeas vel vita ipsa chariorum. *Posteriori* modo sensus est: Pro tua conscientia peccato liberanda verum dicere ne formides, hoc est, ut conscientiæ tuæ consulas magna cum libertate verum loquere; si tacendo incurras culpam, cave ne taveas: nullus te pudor, nullus timor ad hanc ignavam taciturnitatem cum salutis tua periculo impellat. Et paulo post subdit Ecclesiasticus cap. iv, 27: « Ne reverentis proximum tuum in casu suo, ne retineas verbum in tempore salutis, » hoc est, ne propter intempestivum pudorem aut timorem desinas corrumpere proximum tuum, quem vides in peccato misere corruisse, et speras in priorem statum per tuam correptionem erigendum. Septuaginta interpretes sic reddunt ultimam hemistichium, *et δὲ πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἔορτα, ἀλλοτρίω καὶ ἐμὲ τῶν αἰώνων*.

Quid sit hominem cognominare.

Mali nominis virtutum impositum.

Eliu et suum abrumpit ut spiritum laxet.

Prodebor quomodo in crepare debet.

quod est proprie personarum acceptio.

Veritas vita charior esse debet.

Omnis periculis subeunda ut assensientem cor salutar.

Priori modo sensus est: Pro vita tua temporali defendenda a dicenda veritate ne desistas, hoc est ne taveas veritatem, ut vitam tuam temporalem tavearis, et tibi unum e duobus periculis subeundum sit, aut amittenda vite, aut occultanda veritatis, illud prius subeas non hoc posterius: æquum enim est ut veritatem habeas vel vita ipsa chariorum. *Posteriori* modo sensus est: Pro tua conscientia peccato liberanda verum dicere ne formides, hoc est, ut conscientiæ tuæ consulas magna cum libertate verum loquere; si tacendo incurras culpam, cave ne taveas: nullus te pudor, nullus timor ad hanc ignavam taciturnitatem cum salutis tua periculo impellat. Et paulo post subdit Ecclesiasticus cap. iv, 27: « Ne reverentis proximum tuum in casu suo, ne retineas verbum in tempore salutis, » hoc est, ne propter intempestivum pudorem aut timorem desinas corrumpere proximum tuum, quem vides in peccato misere corruisse, et speras in priorem statum per tuam correptionem erigendum. Septuaginta interpretes sic reddunt ultimam hemistichium, *et δὲ πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἔορτα, ἀλλοτρίω καὶ ἐμὲ τῶν αἰώνων*.

Mortis et iudicii timor continet homines a peccando.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliu convertit suam orationem ad Jobum, redditque benevolam et attentam ex sui animi sinceritate, qua illius temeritatem coarguit, quod de suis erumnis exposulare cum Deo ausus fuerit; et de ipso conque-ratur, quod sæpe interrogatus, nunquam tamen ad interrogata responderit: interim docet non inquirendam curiosius ab homine divinorum operum rationem, sed res nostras illius arbitrari permittendas; qui solet nihilominus multis modis quid velit aut quid futurum sit non obscure significare; unde Jobum hortatur ad vitæ emendationem et sanctorum invocationem, ut sibi Deum hoc modo reddat propitium.

1. Audi igitur Job eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta. 2. Ecce aperti os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis. 3. Simpliciter corde meo sermones mei, et sententiam puram labia mea loquentur. 4. Spiritus Dei fecit me, et spiraculum Omnipotentis vivificavit me. 5. Si potes, responde mihi, et adversus faciem meam consiste. 6. Ecce, et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum. 7. Verumtamen miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi gravis. 8. Dixisti ergo in auribus meis, et vocem verborum tuorum audivi: 9. Mundus sum ego, et absque delicto: immaculatus, et non est iniquitas in me. 10. Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi. 11. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas. 12. Hoc est ergo, in quo non es justificatus: respondebo tibi, quia major sit Deus homine. 13. Adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi? 14. Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit. 15. Per somnium in visione nocturna, quando irruis sopor super homines, et dormiunt in lectulo: 16. Tunc aperit aures virorum, et erudiens eos instruit disciplina. 17. Ut avertat hominem ab his quæ facit, et liberet eum de superbia: 18. Errens animam ejus a corruptione: et vitam illius, ut non transeat in gladium. 19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, et omnia ossa ejus marcescere facit. 20. Abominabilis est fit in vita sua panis, et anima illius cibus ante desiderabilis. 21. Te-

hæset caro ejus; et ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur. 22. Appropinquavit corruptioni anima ejus, et vita illius mortiferis. 23. Si fuerit pro eo angelus loquens, unus de millibus, et vita illius mortiferis. 24. Miserebitur ejus, et dicit: Libera eum, et non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitius. 25. Consumpta est caro ejus a suppliciiis, revertatur ad dies adolescentiæ suæ. 26. Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit: et videbit faciem ejus in jubilo, et reddet homini justitiam suam. 27. Respiciet homines, et dicit: Peccavi, et vere deliqui, et, ut eram dignus, non recepi. 28. Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret. 29. Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos. 30. Ut revocet animas eorum a corruptione, et illuminet luce viventium. 31. Attende Job, et audi me: et tace, dum ego loquor. 32. Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere: volo enim, te apparere justum. 33. Quod si non habes, audi me: tace, et docebo te sapientiam.

Vers. 1, 2 et 3.

4-3. AUDI IGITUR JOB ELOQUIA MEA, ET OMNES SERMONES MEOS ASCULTA: ECCE APERUI OS MEUM, LOQUATUR LINGUA MEA IN FACCIUS MEIS: SIMPLICI CORDE MEO SERMONES MEI, ET SENTENTIAM PURAM LABIA MEA LOQUENTUR. — Dispositi artificiose Jobum Eliu ut æquo animo et sine offensione audiat, quasi dicturus sit eximium aliquid et attentione benevola non indignum: Audi, inquit, o Jobe, sermones meos, et sententiarum pondere fecunda verba diligenter expendo, ne ea que ad tuam

Eliu cap. 12. Neque voluntatem et attentionem:

profite- tur ani- mi can- dorem et sinceritatem.

Vers. 4. Hominis formatio qualis.

4. SPIRITUS DEI FECIT ME, ET SPIRACULUM OMNIPOTENTIS VIVIFICAVIT ME. — Alludit ad primi hominis formationem, quem *Genes. II, 7* finxit Dominus de limo terræ, et « inspiravit in faciem ejus spiraculum vite, » id est animam; videtur autem Eliu hoc præmittere, ne contemnatur ejus ætas, quasi inuait facile esse Deo qui condidit hominem sapientiam juniori ætati suggerere atque inspirare. Videtur etiam coherens sensus, si verba illa, *Spiritus Dei fecit me*, ad creationem;

spiraculum Omnipotentis, ad vitalem quandam motionem pertineant, quasi Deus illum ad discipulandum impellat. Quomobrem, inquit, minime tibi mirum videatur, si ego mihi videar aliquid posse adferre auditu dignum coram vobis ætate senioribus: nimirum spiritus ille omnium artifex, qui Deus est et creator omnium, me fecit hominem rationis participem ad imaginem et similitudinem suam; et inspiratio omnipotentis Dei mihi vitam contulit per creationem infundendo corpori meo animam præditam ratione, quæ mihi vite principium existit. Anima enim humana cum sit spiritus a materia non educitur, nec alio modo quam ex nihilo product potest et per creationem: quæ cum postulat infinitam vim in agente, solius divine potentie est, non angelicæ, multo minus humanæ, ut subtiles et accurate scholæ theologorum nos movent. Quomobrem hoc loco scite *spiraculum Omnipotentis* nuncupatur, cujus est expressa quedam effigies, quantum illa interminata vis ac natura omni cogitatione major hoc restricto et exiguo in opere representari potest. Ex illo fonte lucis prodiit hic purus radius et candor lucis æternæ. Tanti patris hæc aurea est proles, de Numinis prosapia, cœli hæres divina, de qua loquens Nazianzenus *Orat. I* heroico stylo more suo ita prædicat: *Ex Ocio vita xai rē; hōvōv ἀρχαίας πατριώσα, ex Deo divina supernaque nobilitatis participes*, in ea est imago divinitatis, in ea similitudo. Imago ad naturam spectat, similitudo ad divinos mores, est enim in humana anima trias quedam cum unitate copulata, in qua fit illa admiranda divine mentis expressio; et licet unius illa natura, tres tamen in se dignitates habet, intellectum, voluntatem et memoriam, in quibus noster interior homo Numinis imaginem mirabiliter gerit; unde ex illis quasi excellentioribus animæ dignitatibus jubemus diligere conditorem, ut in quantum intelligitur diligatur, et quantum diligitur semper in memoria habeatur; et ideo juste mihi præstat dictum, interiori hominem imaginem esse Dei. Similitudo autem, ut aiebam, in divinis moribus elucet, in bonitate, in sanctimonia, in gratia, in virtu-

Anima humana dignitas quanta.

Vers. 5. Eliu provocat Jobum ad singulare certamen.

5. SI POTES RESPONDE MIHI, ET ADVERSUS FACIEM MEAM CONSISTE. — Provocat Eliu Jobum ad singulare certamen iis verbis quæ ardentem ætatem indicant, militis scilicet recenter in arma venientis, qui maximarum rerum ampla cogitatione intumescit: Age, inquit, mi Jobe, tu ipse mecum certamen rationabilis disputationis aggredere, ut iis, quæ a me contra te obijcienda sunt, si possis, respondeas, eaque congruis rebus dissolvas: descende mecum in arenam, pedemque mecum conferto, et ex adverso contra faciem meam te opponilo, ut experiaris, utrum impetum tuum et argumentorum meorum valeas sustinere. Ille dicens modus: *Si potes responde mihi, etc.*, nescio quid elationis pertendit, quasi Jobum Eliu præ se despiciat et contemnat, id quod S. Gregorius lib. XIII *Moral. cap. IX*, bene annotavit: « Ecce, inquit, dum narrat ordinem vere conditionis, in iustum subito superbæ elationis erumpit, » cujus rei rationem paulo ante *ibid. cap. VII* dederat dicens: « Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nesciant inferre quod docent, et recta quæ sapiunt recte ministrare non possint: in verbis enim eorum proditur, quod cum docent, quasi in quodam sibi videtur sublimitatis culmine residere, eosque quos docent, ut longe infra se positos, velat in imo respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur. At contra, vera doctrina tanto vehementius hoc elationis vitium per cogitationem fugit, quanto ardentius verborum suorum jaculis ipsum magistrum elationis insequitur: humilitatem namque magistræ omniumque matrem, et loquendo dicere, et vivendo conatur ostendere, ut eam apud discipulos veritatis suis moribus quam sermonibus eloquantur. Hinc Paulus ait *I Thess. II, 7*: *Facti sumus parvuli in medio vestrum.* » Ubi ostendit quodnam sit officium boni doctoris, ut nimirum diligenter se intueatur antequam os aperiat: quia illi, quibus non satis sua fragilitas cognita est, proximorum commiseratione non tanguntur; cumque volent eos qui peccarunt redarguere, ea violentia et impetu procedunt, ut miseros erroneos potius a via longius abducant, quam in ipsam reducant: cumque consolandum erit, nulla ejus rei facultate præditi erant: si docendum sit, cum fastidio eo munere fungentur. Ut ergo rite alios doceamus, ante omnia nostras ipsi infirmitates cognoscamus oportet; quibus cognitis ad modestiam et mansuetudinem adducamur, quo spiritu leni et mansueto peccantes corripere et ignorantes instruere valeamus: qui enim miseras suas non cognoscit nulla commiseratione ducitur, qua se

Doctrina arrogantium infelix est.

Vers. 6. Doctrina humiliter militem redoleat.

Docto, si me quis qua- le.

tum illustrium apparatu, in reliquis dolibus ac S. Spiritus donis, quibus Deo parenti suo similis efficitur. Postquam ergo, inquit Eliu, talem Deum me creavi, nihil mirum si etiam ego quedam possum auditu digna ex Dei omnipotentis inspiratione sive naturali sive gratuita proferre.

6 ET 7. ECCE ET ME SICUT ET TE FECIT DEUS; ET DE EODEM LUTO EGO QUOQUE FORMATUS SUM. VERUMTAMEN MIRACULUM MEUM NON TE TERREAT, ET ELOQUIA MEA NON SINT TIBI GRAVIS. — Inducit Eliu elationis mentionem parentem, sed disparsam sapientiam et eloquentiam, ne Jobus juniorem ex ætate, sed ex collato sapientie dono censeat, judicetque non dignum modo cum quo deceret, sed tanto sapienterem, ut ad incedendum cum eo certamen animum roborare opus sit, q. d. Non est, o Jobe, quod recuses disputare mecum, quasi cum impari et indigno quocum agas, quemadmodum solent nonnunquam seniores superbe contemnere etiam rationabilia loquentes: ecce enim unis idemque Deus omnipotens, qui ambos nos fecit secundum animam ad imaginem et similitudinem suam ratione et intellectu pollentes; ex eodem limo pariter utriusque corpus idem ille artifex efformavit. Unde sine animam spectemus, hac ex parte æqualis invenimur dignitatis, ut non debeat alterum quassum fastidioso spernere; sive corpus istud crassum et corruptibile consideremus, eadem similiter est indignitas aut materie vitæ utriusque, ut neque hac ex parte possit alter præ altero infari, aut alter alterum dedignari. Rursum vero, inquit, et illud te præmonere, si forte, cum rem ipsam eloqui aggrediar, sermo meus tibi videbitur pro ratione meæ ætatis nimium excellens et admirabilis, et quasi miraculum quoddam ob tante sapientie in tantilla ætate raritatem et insignem excellentiam, ne ob hoc terrearis, aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea que loquar.

In Hebræo versus hi ita sonant, ecce ego secundum os tuum pro Deo, ex luto excisus fui etiam ego: ecce terror meus non exterrebit te, et manus mea super te non erit gravis, ubi Eliu respondet ad id quod Job superius postulabat, ut nimirum Deus sine eo terrors, quem sustinebat, accederet dicens cap. XIII, 21 et cap. XVI, 22: « Formido tua non me terreat: voca me, et ob hoc terrearis, aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea que loquar.

ad alterius tristitiam componat ipsique respondeat. Si igitur volumus consolari miseris afflictos, sciamus quid sit miserum esse, non ignari quæ illius conditionis; afflictio et tristitia tanguntur, eo ut consolemur nos una cum iis qui tristes sunt, et ad ipsos nos accomodare possimus. Hinc Eliu et facillius id quod intendit, Jobo persuadeat, ipsi se in omnibus quoad fieri potest assimilare non dubitat dicens:

6 ET 7. ECCE ET ME SICUT ET TE FECIT DEUS; ET DE EODEM LUTO EGO QUOQUE FORMATUS SUM. VERUMTAMEN MIRACULUM MEUM NON TE TERREAT, ET ELOQUIA MEA

NON SINT TIBI GRAVIS. — Inducit Eliu elationis mentionem parentem, sed disparsam sapientiam et eloquentiam, ne Jobus juniorem ex ætate, sed ex collato sapientie dono censeat, judicetque non dignum modo cum quo deceret, sed tanto sapienterem, ut ad incedendum cum eo certamen animum roborare opus sit, q. d. Non est, o Jobe, quod recuses disputare mecum, quasi cum impari et indigno quocum agas, quemadmodum solent nonnunquam seniores superbe contemnere etiam rationabilia loquentes: ecce enim unis idemque Deus omnipotens, qui ambos nos fecit secundum animam ad imaginem et similitudinem suam ratione et intellectu pollentes; ex eodem limo pariter utriusque corpus idem ille artifex efformavit. Unde sine animam spectemus, hac ex parte æqualis invenimur dignitatis, ut non debeat alterum quassum fastidioso spernere; sive corpus istud crassum et corruptibile consideremus, eadem similiter est indignitas aut materie vitæ utriusque, ut neque hac ex parte possit alter præ altero infari, aut alter alterum dedignari. Rursum vero, inquit, et illud te præmonere, si forte, cum rem ipsam eloqui aggrediar, sermo meus tibi videbitur pro ratione meæ ætatis nimium excellens et admirabilis, et quasi miraculum quoddam ob tante sapientie in tantilla ætate raritatem et insignem excellentiam, ne ob hoc terrearis, aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea que loquar.

In Hebræo versus hi ita sonant, ecce ego secundum os tuum pro Deo, ex luto excisus fui etiam ego: ecce terror meus non exterrebit te, et manus mea super te non erit gravis, ubi Eliu respondet ad id quod Job superius postulabat, ut nimirum Deus sine eo terrors, quem sustinebat, accederet dicens cap. XIII, 21 et cap. XVI, 22: « Formido tua non me terreat: voca me, et ob hoc terrearis, aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea que loquar.

In Hebræo versus hi ita sonant, ecce ego secundum os tuum pro Deo, ex luto excisus fui etiam ego: ecce terror meus non exterrebit te, et manus mea super te non erit gravis, ubi Eliu respondet ad id quod Job superius postulabat, ut nimirum Deus sine eo terrors, quem sustinebat, accederet dicens cap. XIII, 21 et cap. XVI, 22: « Formido tua non me terreat: voca me, et ob hoc terrearis, aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea que loquar.

esse Deum, ut veit Jobum terrere, sed ex luto non secus quam Jobum creatum esse; nihilominus se cum eo is rationibus et argumentis pro causa Dei actam, ut Jobum vinci oporteat. « quia est hoc, »quit S. Gregorius lib. XIII Moral. cap. 1., quod Elu ordinem vere conditionis agnoscat, et modum recte locutionis ignorat? quid est, quod se B. Jobo et conditus exequat, et locutus e taltat, nisi hoc, quod arrogantes omnes cunctis quidem hominibus se equaliter conditos meminere, sed per fasum scientia auditoris suos aequales sibi vel esse vel credere dedignantur, etque se per naturae conditionem conferunt, sed per tumorem scientiae superponunt? Pulchrum ad hanc rem illustrandam apologum vide apud Cyrillum lib. II Apolog. cap. XVI: *Contra arrogantes ea eloquentia, ubi ranam cum anguilla loquentem inducit; item cap. XV: Contra tumentes ex scientia.* Post longam itaque et verbosam praefationem tandem rem ipsam aggressus Elu, primum ea quae male a Jobo dicta esse arbitrabatur proponit.

Vers. 8, 9, 10, 11 et 15.

8-12. DIXISTI ERGO IN ATRIBUS MEIS, ET VOCEM VIBORUM TUORUM AUDIVI: MUNDO SUM EGO ET ABSQUE DELICTO; IMMACULATUS, ET NON EST INQUITAS IN ME. QUIA QUERELAS IN ME REPERIT, IDEO ARBITRATUS EST ME INIMICUM SIBI. POSUIT IN NERVO PEDES MEOS, CUSTODIVIT OMNES SEMITAS MEAS. HOC EST ERGO IN QUO NON ES JUSTIFICATUS: RESPONDE TIBI, QUIA MAJOR SIT DEUS HOMINE. — Recenset Elu nonnulla Jobi dicta in speciem durissima, ex quibus eum confutare parat; ad autem suam alii pietatem et studium probet, divini nominis et aequalitatis defensionem suae disputationi praetendit: quaedam igitur repetit quae vere dicta sunt a Jobo; aliis nonnullis affingit quod causam Jobi injuste premit, et illius gloriam aliquantulum obscurat: alia aut non intelligit, aut interpretatur iniquis. In quibus exponendis non est quod immoremur, quia jam suis locis sufficienter, opinor, explicata sunt: tantum in illa hic digitum intendemus, et ex his, si in sensu quo prolata sunt accipiantur, contra Jobum nihil concludi ostendemus. Ac

In manibus Elu in Jobi dictis repraesentat.

prima quidem verba, quae in Jobi oratione improbat Elu, sunt ea quae dixit cap. x, 7: « Et scias, quia nihil impium fecerim; » et cap. xvii, 2: « Non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus; » in eo autem quod ait: « Querelas in me reperit, » etc., alludit ad ea quae Job dixit cap. ix, 30: « Si loto fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissime manus meae, tamen sordibus intinges me; » et cap. x, 15: « Si impius furatus, vae mihi est: et si justus, non levabo caput saturatus afflictione et miseria; » et vers. 17: « Instantes testes tuos contra me: et multiplicas iram tuam adversum me; » et cap. xiii, 26: « Scribis contra me amaritudines, ideo arbitratus est me inimicum sibi: » *ibid.* vers. 24: « Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum? » Verba vero illa, *posuit in nervo pedes meos, etc.*, Jobus ex-

tulit cap. xiii, 27. Ex quibus liquet Elu attente Jobi verba observasse, fidaque memoria retulisse; per haec autem ipsa compendiario et firmissimo; ut credit, argumento Jobum prostrere nititur, quod cum Deus major homine sit, praerama efficit, quorum rationes homo ignarus ac fragilis minime assequitur; ac propterea debet Loo, quidquid agat, acquiescere, nec ab eo quidquam seiscitari, vel se acerbe tractatum conquiri. Et quidem hoc argumentum Elu ex genere suo nervosum, ex personis tamen et circumstantiis expensum frigit: ut enim ex variis locis *supr.* expositis constat, actus virtutum egregii fuerunt, dolorem exhalare, innocentiam suam asserere, querimoniam proferre, ac in vera doctrina de providentia Dei tuenda ex occasione calamitatis suae Jobum varia vota concipere, nunc Dei iudicium optare, nunc ad illud provocare, nunc mortem expetere, atque id genus alia quae suis jam locis exposuimus.

13 et 14. ADVERSUS EUM CONTENTUS, QUOD NON AD OMNIA VERBA RESPONDERIT TIBI? SEMEL LOQUITUR DEUS, ET SECUNDO ID IPSUM NON REPETIT. — Hoc tangit illud quod Job multa contentione cap. x, 2 dixit: « Indica mihi cur me ita iudices? Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris me, et opprimas me opus manuum tuarum? » etc.; et cap. xiii, 23: « Responde mihi, quantas habeo iniquitates et peccata? » etc. Quae in re Elu Jobum arguit impudentiae, quod sepe rationem exigat a Deo, cur haec vel illa faciat; quasi esset similis sibi aut etiam inferior, qui alieno praescripto viveret, non arbitrato suo. Quomodo autem Deus nobis loquatur deinceps edisserit dicens: « Semel loquitur Deus, » etc.; hebraice *in una* seu uno modo indicat mentem suam, *q. d.* Non opus est ut Deus multis et variis viis ac rationibus instar caudicorum exponat, et probet hominibus cur quodque agat; sat nobis esse merito debet, quod vel una via et una vice id manifestet, puta vel per vocalem internam aut externam locutionem, eamque vel in somnis, vel in vigilia, per se, per angelum, vel per prophetam; vel absque vocali locutione, per aliquam realem rationem suam mala puniendo, bona remunerando, manifestat nobis causas actionum suarum; v. g. puniendo te tot morbis, tot plagis, aperte indicat te inustum fuisse: neque enim puniret te, nisi penas promeritus fuisses. Hos loquenti modis prosequitur a vers. 15 usque ad vers. 23, ostendens divinae locutioni cuiuscumque statim ac prompae acquiescendum atque obediendum esse, juxta momentum Psalmistae *Psal.* xciv, 8: « Iudicis si vocem ejus audieritis, nolite abdurare corda vestra. » Symmachus et Aquila hoc loco vertunt, *κατακοινησθε* *ei λόγον αὐτοῦ ἀναστρέφοντες*; omnes enim sermones ejus sunt ejusmodi, quibus contradicere non possit, id est, sunt irrefragabiles, retelli non possunt, id quod Olympiodorus explicat: Deum nunquam dicti ponit, cui proinde semel pronuntiasse est satis. Vel etiam ait *semel*, quia semel sapientia sua de-

Argumentum Elu contra Jobum.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Non est a Deo facti ejus ratio exigenda.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

erevit, quodcumque tandem sive de probis sive de reprobis facturus est iudicium. Quod autem Deus semel dicit, id non minus firmum fixumque est quam quod totum millies: decreta enim Dei immutabilia nec syllaba, nec litterula, nec apice mutari possunt; verbis suis insisit Deus: eadem omnino phrasi David usus ait *Psal.* lxi, 12: « Semel locutus est Deus, duo haec audivi, » etc.; ad quem locum consule nostras *Annot.* tom. II *Expos. Patr. graec. in Psal.*, quae huic quoque loco mutuum lucem addunt.

Tropologicae semel omni homini per Scripturam loquitur Deus, nec ulterius singulis hominum cogitationibus per prophetarum voces vel angelorum ministeria interrogatus respondet: ita S. Gregorius lib. XIII Moral. cap. xi, cujus haec sunt verba: « Deus singulorum cordibus privatis vocibus non respondet; sed tale eloquium constituit, per quod cunctorum questionibus satisfacit: in Scripturae quippe ejus eloquio causas nostras singuli, si requirimus, invenimus; nec opus est in eo, quod specialiter quisque tolerat, responderi sibi divina voce specialiter quaerit: ibi enim nobis omnibus in eo quod specialiter patitur communiter responderetur; ibi vita praecedendum sit forma sequentium. » Sed quamvis falcare non esse privatas a Deo locutiones requirendas, cum una Scriptura divinitus inspirata satis sit ut omnibus satisfaciat; adhuc nihilominus inquiri potest, cur ipsa Scripturae vox tam diversos ad prophetas ac tam diversis temporibus exhibita, semel tantum facta dicatur cum *Hebr.* i, 4 multifariam ac multis modis pronuntiata ab Apostolo affirmetur? Ratio plane mihi videtur optima ad rem praesentem: quia quamvis in Scriptura multiplex Dei locutio includatur, si verba ipsa attendantur, tamen si omnium veritas et consensus spectetur, vox una est: nam sicut fieri nequit ut una tantum vox sibi repugnet, ita neque ut tota Scriptura sibi ipsi adversetur. Fuerit illius terreni Salomonis III *Reg.* iv, 32, « tria millia parabolarum, et quinque millia carminum, quia si humanum ejus ingenium attendatur, non solum diversa loqui poterat, sed etiam adversa; hujus tamen aeterni ac divini Salomonis vox sine dubio vox una est: « Semel loquitur Deus: enam sicut unum ab aeterno Patre Verbum exprimitur, quod non solum verum, sed etiam ipsa veritas est, nec duplex potest effortari: ita necesse fuit, ut non nisi una vox illi Verbo redderetur: una, inquam, propter summam rerum omnium quae exprimit concordiam et concentum. Unam tantum vocem habuit Jacob, quam mutare nunquam potuit: nam quamvis se totum in fratris sui cultum et habitum conformaret, tamen ejus vocem nunquam potuit ementiri patre ipso testante *Gen.* xxvii, 22: « Vox quidem vox Jacob est: » cum enim Esau grossiori et rigidiori voce uteretur tanquam vir agrestis; Jacob autem subtiliori et suaviori tanquam urbanus, ut D. Thomas ad eum locum observat,

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Deus non respondet tibi? Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

facere non potuit Jacob, ut suavitatem vocis suae cum asperitate vocis alienae commutaret: vocem sibi semper retinuit eandem, ut hac unica voce unicam mentis fidem et sinceritatem aestaretur. Talem esse oportebat vocem aeterni Verbi unicam et eandem, quae scilicet contrarios sensus non indicaret, sed explicationes sententiarum inter se mirifice concordare obtineret.

15 et 16. PER SOMNIUM IN VISIONE NOCTURNA, QUANTO IRRUIT SOPOR SUPER HOMINES, ET DORMIUNT IN LECTULO: TUNC APERTUR AURES VIRORUM, ET ERUDIENS EOS INSTRUIT DISCIPLINA. — Traditur hic alius divinae eruditionis modus, quo solet Deus non justos tantum, verum etiam impios alloqui, atque a secleribus per visa terroresque divertere: sic *Gen.* xx, 3 Abimelechum, ne Sara abuteretur, coarctavit: sic *ibid.* cap. xxx, 4 Laban, ne Jacobo officeret, admonuit: sic *ibid.* cap. xli, 1 et *Dan.* ii, 1 Pharaonem et Nabuchodonosorem erudit. Animum ergo hominis somno indulgentis, a tumultibus rerum aspectabilium quae exteriorum avocatum, et divinis monitis per quietem accipiendis aptatum Deus ita instruit, ut ejus aures, hoc est intellectus vim percepticem, aperire eleganter dicatur, ignora aliqua occultaque illi manifestando quibus ad disciplinam instruat. Eodem pertinet illa Prophetiae locutio *Isa.* i, 5: « Dominus deus aperuit mihi aurem, » hoc est, ut Oleaster in suis *Hebr.* exponit, *rem mihi ignotam manifestavit.* Caeterum notandum Deum in nobis geminam aurium apertionem efficere: interdu enim aures aperit nobis, ut cogamur sentire ipsum esse qui loquitur; sed tamen interim obstinati sumus, doctrinam et correctiones, quibus erga nos ulitur, repellimus, nec castigationem ullam ad nos corrigendos admittimus. Est altera auris apertio melior, cum Deus ita flectit et emollit animos nostros, ut sponte quo proponit accipiamus, nosque attentos, eo ut peccata doctrinae ipsius subjiciamur, praebearum. Quando igitur hic dicitur Deum aperire aures, non inde sequitur omnes promissae dociles se praebere, omnesque ad ipsi obediendum dispositos esse; sed hic agitur tam de reprobis quam de filiis Dei, reprobis enim etiam quodammodo auris aperitur; quin invitati sentire coguntur Deum ipsos alloqui, sed quia eam cogitationem repellunt, semper tanquam surdi remanent. Interim boni inde capiunt utilitatem, dum agnoscunt non esse Deo relictum.

Deus dicitur nobis aperire aures.

Dei castigationes obsequantur.

Dei castigationes obsequantur.

Dei castigationes obsequantur.

Dei castigationes obsequantur.

Dei castigationes obsequantur.

ostendit castigaciones prodesse ad instructionem ipsam authenticam reddendam, ipsique pondus et auctoritatem conciliandam, quando ea ab hominibus respicitur aut spernitur. Quando igitur Deus nobis doctrinam suam sponte non obtemperantibus castigaciones aliquas immittit, sciamus esse sigilla, quae imprimi et apponi admonitionibus quas proposuerat. Si instrumentum aliquod contractus non fuerit obsegnatum, ejus fides in dubium vocatur; sed si sigillum appositum fuerit, jam instrumenti illius fides pro rata et authentica habetur. Observemus itaque Deum nos affligendo se agere et operari : doctrinam enim obsegnat. Septuaginta legunt. *Ἐν αὐτῇ μακαρίῳ, ὡς ἔστιν ἐπιπέσει* *Deus, quod est in adversariis tui vocationem tui salutem : tunc* *ἀνακαλύπτει τὸν ἀδικησάντα, ἐν αὐτῇ ὅπου τοῦτοιοῦτος ἀδικῶν* *ἔσται, etc., in meditatione nocturna, sicut quando incidit sensus timor in hominibus in dormitionibus super cubili; tunc revelat mentem hominum in speciebus timoris talibus eos exterruit, etc. : visa quippe aut somnia, quibus peccatores instruuntur, ad respicientium crebro terribilia sunt, qualia superiorum attulimus. Aures autem internas, quas Deus aperire dicitur, nihil sunt aliud quam intellectus ipse ad Dei illuminationem sive sermonem patescens, Dei verba concipiens. Auditus quippe, quemadmodum et visus, ad intellectum familiariter traducitur.*

Qualia fore sint somnia que Deus peccatores instruat inmittit.

Varis modis Deus urget peccatores ut respiciant.

madvertens enim nos errare et vagari, ad se nocturnis istiusmodi visionibus ac terroribus nos retrahit. Sed quid hoc portenti est? sermo Dei non clanculante et in tenebris, sed aper tecla et in luce gentium predicandus, ut divina Sapientia monet, non modo nocturno tempore, sed hominibus dormientibus hic dicitur audiri. Sane Spiritus sanctus monebat *Eclii. xxxii, 6* : « Ubi auditus non est non effundas sermonem : » somno itaque consopuli Dei vocem quo pacto audient? nodum solvit Gregorius Magnus lib. XXIII *Moral.* cap. xx dicens : « Quid est quod per somnium nobis locutio divinitatis innotescit, nisi quod Dei secreta non cognoscimus, si in terrenis desideris vigilemus? » Tu qui erga pluma turbaris, seculi labentis et fallentis sollicitudinibus distractus, honores anxius affectas, cupiditate flagrantissima inhiat facultatibus, modo in hanc, modo in illam partem semper avidus, semper pavidus, nunquam quiescis, cape somnum spiritalis quietis; sepone tibi certum tempus, quo serio pendas, qualem te gerere debeas in iis que ad salutem pertinent, ut dum hujusmodi placido somno frueris, audias quid loquatur in te Dominus. « Male autem, inquit *ibid.* Gregorius, homo vigilat, quando eum secularium negotiorum aestus insolenter inquietat : » vide apud ipsum hac de re plura loco citato, et cap. xii. Pulchre autem subdit :

TUNC APERIT AURES VIROBUI; — siquidem prius Dominus quos diligit, viros aut etate aut saltem sensu et maturitate facit, et tunc in quieto orationis somno erudit eos, et instruit sui ipsorum notitia eae humilitatis disciplina, ut et mala ab iis prius gesta corrigat, et a superbia, quae solet nasci e bonis, eripiat : unde sequitur, *et erudiens eos instruit disciplina*, ubi S. Gregorius cap. xii, *disciplina* nomine compunctionem nos ad humilitatem et modestiam atque ad submissionem trahentem intelligit, cujus causas edicens sic ait : « Quatuor sunt qualitates, quibus justus viri anima in compunctione vehementer afficitur : cum aut matiorum suorum reminiscitur, considerans ubi fuit, aut iudiciorum Dei sententiam metuens, secum quaerens, cogitat ubi erit; aut cum mala vite presentis solerter attendens, merens considerat ubi est; aut cum bona superne patrie contemplantur, quae quia nondum adipiscitur, lugens conspici ubi non est. » His considerationibus Deus viros erudit, et in humilitate stabilis, ut vita ipsa naturalis illis ad humilitatem serviat, quae parati ampliora donata recipiant. haec cum instructio practica cum sit, plane ad vite correctionem destinatur, uti ex adjunctis perspicitur. Unde subdit :

47 et 48. UT AVERTAT HOMINEM AB HIS QUAE FACIUNT, ET LIBERET EUM DE SUPERBIA : ERUENS ANIMAM EJUS A CORRUPTIONE, ET VITAM ILLIUS, ET NAS TRANSBAT IN GLADIUM. — Hoc nempe potissimum spectat Deus, ut corrigat in nobis anteaete vite obliquitatem, et ne in posterum insolescamus apposita instructione ac filiali castigatione precaveat, quod indi-

Quomodo dormientibus Dei vocem audiant.

In quibus Dei vox innotescit.

care videntur verba illa : *Et liberet eum de superbia*, et quidem hic est divinae instructionis fructus primus, qui aequum a culpa repurgat : mox annectitur *sosctatus*, qui liberationem a pena culpe inferendam complectitur, hoc enim sibi volunt verba illa : « Eruens animam (hoc est vitam) ejus a corruptione (id est a morte) et vitam illius, ut non transeat in gladium, » id est, ne incidat in structas sibi inimicorum insidias, infestisque necetur ensibus, vel certe publico gladio iudicio republicam administrantium peccator contrucidatorem intereat. At igitur Eliu Deum, doctrinam suam afflictionibus obsegnantem, non hoc duntaxat spectare, ut verbum suum magnificet, quo majestatem suam obtineat, sed in eo etiam simul salutem hominum procurare. Quomobrem finis iste, quem Deus sibi proponit nos affligens, debet esse instar sacchari ad acerbilitatem et amaritudinem illam, quae aliquis se in afflictionibus exhibet, dulcedine temperandam : opus enim est ut nos sic Deus ad se revocet, hoc est afflictionibus, quas nobis immittit, nos a levibus et temerariis ausis et creptis retrahat; unde magnam nos consolandi occasionem habemus. Cum enim natura nostra peccato vitata neum adeo ferox et refractaria sit, ut nunquam ad Deum sponte accedamus, quid esset nisi ab eo inhiberemur, ut sub freno obedientiae contineremur, ne ferarum instar in devia praecipites ferarum, sed a superbia liberati, sub potenti manu ejus humiliemur?

Utilitas afflictionis mittit eum ad acerbitatem.

Afflictio est sui generis propterea remedium contra superbia.

Quoties vocat eum compunctio.

Ἐπίστανε δὲ τῆς φύσεως ἀπὸ τοῦτοῦ, καὶ πᾶσι δόξαι ἐν πόλει, ut avertat hominem ab injusitatis, et corpus ejus a ruina liberavit. Pepercit autem animam ejus a morte, et ne cadat ipse in bello : propterea nempe Deus hominem admonet, et afflictionibus exercet, ut eum a morte tam hac quam altera conservet. In igitur causam cur non pereamus, quia nimirum Deus paterno nos erudit, et castigat nos flagello filiorum, ne in bello incidamus in gladium inimicorum; ubi cum S. Gregorio notandum, quomodo Deus prius nos a corruptione et postmodum a gladio liberet, quia nimirum illius vitam illic eripit ab ultione supplicii, cujus hic mentem subtrahit a delectatione peccati. Sequitur :

19-22. INCREPAT QUOQUE PER DOLOREM IN LECTULO, ET OMNIA EJUS MARCESCERE FACIT. AROMINABILIS ET FIT IN VITA SUA PANIS, ET ANIME ILLIUS CIBUS ANTE DESIDERABILIS. TABESCAT CARO EJUS : ET OSSA, QUAE TECTA FUERANT, NUDABUNTUR. APPROPINQUAVIT CORRUPTIONI ANIMA EJUS, ET VITA ILLIUS MORTIFERIS. — Aliud sermonis genus producit Eliu, quo Deus interdum utitur ut homines admoneat, et a peccando deterreat : mittit enim dolores et agritudines, quas per lectulum explicat, quia agroti plerumque in lectulo decumbant; et eo redigit, ut non solum caro, quae fluxa est, sed etiam ossa, quae dura sunt, et minus tibi ac putredini obnoxia, marcescant, et a sua firmitate solvantur. Hoc idem de se dixerat Jobus cap. xxx, 16 : « Nunc autem in memetipso marcescit anima mea : et possident me dies afflictionis : nocte os meum perforatur doloribus. » De *cibi autem nasea* Jobus non pauca dixit cap. iii, 24 : « Antequam comedam suspiro, » etc.; et cap. vi, 7 : « Quae prius volebat tangere anima mea, » etc. De *tabo* quoque *carnis* et *ossium* multa passim retulit cap. xix, 20 : « Pellis mea consumpsit carnibus adhesit os meum; » et cap. xxx, 30 : « Cutis mea denigrata est super me : et ossa mea aruerunt per caumate. » De *die porro mortis* instante dixit cap. x, 20 : « Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? » et cap. vii, 13 : « Quam ob rem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea, » etc. Ad quae loca vide quae a nobis annotata sint. Cum autem per haec omnia loquatur Deus, et haec omnia sibi contigisse fateatur Jobus consequens est, ut multis variisque modis divinum de se responsum audierit.

Dolore, morbo et aliis afflictionibus loquitur Deus.

Iis sane, qui divinae providentiae mirum ordinem observare ac perpendere assueverunt, perspectum est morbos a Deo imitti solere, ut homines serio mitescant, peccata odisse ac deslere, Deum serio implorare condiscant. Quocirca qui graves afflictiones explorant, disertam libi linguam Dei loquentis et eruditus dignoscant, quae universorum mortalium eloquia de Deo anteferi : schola enim Dei est afflictio, quae homines, quibus plerumque sacra verba frigent, mirifice erudiunt, et ad pietatem colendam permovent. Ibi se prodit Dei cedentis majestas, cui omnino

Afflictio est schola Dei.

Ver. 17 et 18.

Quid Deus spectat potissimum.

cedendum esse viribus fractis, afflicto animo, subeunte lethali anxietate, vel ipsi obdurati peccatores caelitus eruditi animadvertunt. Ergo ad exprimentum morem hunc loquenti, quo Deus hominem instruat, pingit Eliu egrotum in lecto jacentem, doloribus transverberatum, tunc marcescentem, nauseosa quadam molestissima in sumptione ciborum divexatum, consumptum, solaque propemodum ossium structura constantem, et morti denique proximum. Quod sane spectaculum excitat animum, ut consideret rem minime fortuitam esse, sed aeternae Dei consilio dispositam, ut tibi velut in tabula quadam Dei timorem legisque divinae custodiam expressam intueatur ac legat. Potest autem Eliu ad hunc modum exponi, g. d. Quorsum nova Dei responsa repositi, mihi Jobe? an desideratur Dei verba? Ecce tibi diserte locutus est, imo in ipso corpore tuo responsa plurima eruditiois plena conscripsit: dolores quippe hi, sanies, inappetentia, macror, anxietas, et horrenda corporis deformatio, quid aliud sint quam Dei te admonentis verba, ut respicias, culpas exples, legi divinae acquiescas, Deique pace fruaris? Ergo age, oracula Dei, quae in teipso scripta et alte impressa cernis, lege, recole, expende: neque supervacanea responsa, qualia Deum minime decet, insolenter exquiras. Ita Sanctus et Joannes a Jesu Maria.

Lectus quid mystice significet.

Tropologie S. Gregorius lib. XXIII Moral. cap. xv: « In Scriptura, inquit, sacra lectus, sive grabatum, sive stratum aliquando voluptas carnis accipitur, ut illud Joan. v. 8: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam; aliquando reparatio in bonis operibus, ut illud in Actibus: *Bene, sanet te Dominus Jesus Christus, surge, et sterne tibi, Act. ix, 34: surgere enim est mala perpetrata relinquere; sternere autem, mercedis causas, in quibus requiescere debeat, operari. Aliquando vero requies temporalis accipitur, sicut scriptum est Psalm. xl. 4: Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus, ac si diceret: Omne quod sibi paravit ad requiem hoc ei mutasti oculo iudicio ad perturbationem; quia nos in praesentis vitae requie vel tentationis stimulis vel flagelli afflictione conturbat. Et omnia ossa ejus marcescere facit. Job. xxxiii, 19. Ossu in Scriptura sacra virtutes accipiuntur, sicut scriptum est Psalm. xxxiii, 21: Dominus custodit omnia ossa eorum; unum ex his non conteretur. Et quia in ea requie, quam nobis ab hoc saeculo praeparamus, flagello tentationis afflicimur; qui fortasse de virtutibus nostris infari potuimus, cognite infirmitatis taedio attenuamur, » etc. Vide haec ipsa fusius apud S. Gregorium cap. xv et sequentibus deducta atque explicata. Itaque in hac vita, quae infirmitas et imbecillitas quaedam est, stratum, id est quies, in turbationem vertitur, dum etiam ocellula, et a negotiis libera, in quibus passagere saecula, impulsu alicujus tentationis turbantur; et experimur illud quod hic ait Eliu: *Incepit quoque per dolorem in lectulo, etc.:**

Ossa sunt virtutis typus.

nam in loco quietis et pacis tentationem sentimus, et ossa virtutum exsiccare intuo urenti impugnationis pertimescimus. »

ABOMINABILIS EI FIT IN VITA SUA PANIS, etc. — ac si aperte dicat: « Afflicta mens sibi in amaritudine verti considerat quidquam se antea blande libenterque satiabat. In Scriptura enim sacra panis aliquando ipse Dominus, aliquando spiritualis gratia, aliquando divinae doctrinae gradus, aliquando haereticorum praedicatione, aliquando subsidium vitae praesentis, aliquando iucunditas humanae delectationis accipitur: » ita S. Gregorius lib. XXIII Moral. cap. xvii, ubi haec ipsa fusius exponit. Apte autem subiungitur illud: *Tabeat caro ejus, et ossa, quae tecta fuerant, nudabuntur*, quia dum caro per tribulationem patienter toleratam atteritur, multiplex virtus in corde latens detegitur, quemadmodum idem S. Doctor cap. xviii fusius declarat.

Panis quid mystice significet in Scriptura.

Dum caro atteritur, virtus cordis detegitur.

23 et 24. SI FUERIT PRO EO ANGELUS LOQUENS UNUS DE MILLIBUS, UT ANNUNTIET HOMINIS AEQUITATEM: MI-

seribitur ei, et dicit: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitius.

Postquam Eliu disseruit de afflictionibus, quas Deus immittit fidelibus, et ostendit oportere eos tanquam funditus everti antequam Deus illos instauret, subjicit, Deum, cum vult, tandem efficere ut sentiant ipsius bonitatem et gratiam, mittendo scilicet angelum, qui nuntium adferat reconciliationis, quo postquam semianimes fuerant instaurentur; unde patet Deum, cum nos affligit salutem nostram, quamvis non videatur, procurare. Verum quidem est, reprobos quoque affligi; sed afflictionibus illi indurantur, fremunt, et indignantur adversus Deum; tantumque abest ut afflictiones illis prosint, ut eo magis iniquitatem ipsorum delegant, et ad summum usque adducant. Sed cum Deus suos electos visitat, sic domat et mortificat ipsos, ut coram majestate ipsius tremant, et sint confusi, et ad eius misericordiam supplices confugiant; ubi consolatur ipsos sua bonitate, atque declarat se paratum esse ipsis sua peccata condonare. Quamvis itaque afflictiones nobis utiles sint, et medicinae vicem obeant, id nihilominus non nisi ipso exitu appareat; exitus autem hic nobis ostenditur, quando nimirum Deus nobis manum porrigit, confirmans se, quidquid sit, velle nobis esse propitium, quamvis nos asperere tractari. Inducit ergo Eliu hac oratione Jobum ad considerationem beneficii plane maximi, quo deus homines auxit, dum singulis angelum tutelarem praeficit, ut ex hoc ipso capite pernoctet Jobus sat sibi verborum et oraculorum a Deo reddi, qui quasi praedagogum coelestem ei destinavit, a quo instruetur et, fuletur, in patriam deduceretur.

Ceterum expendenda hic versio Chaldaei quae legit, *si est in eo meritum, preparatur ei angelus paracletus, unus de millibus*: scilicet custos angelus, qui divina officia exercet, paracletus dicitur, quod est epithetum Spiritus Sancti familiari, et quo

vers. 23 et 24.

Deus potest afflictionem et electis mitti consolationem.

denotatur, quanta cordis letitia homines muneret, quam liberaliter illis impetret gratiae dona et gloriae lumina: enimvero munificentia agnatum esse amoris elogium, imo veri amoris medulla. Vis nosse velut diffusam angelorum liberalitatem erga homines? advertite ad oraculum Jacobi dicentis *Epist. 1, 17*. « Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, » ubi in comperto est *Patre luminum*. Deum significari. Sed dubium est, quorsum, cum praedicatur ab Apostolo largior Dei munificentia, dicatur *Pater luminum*, quae sunt ista lumina, quorum Deus appellatur *Pater*, quando largior muneratum existit? Aliqui interpretes seculi S. Nazianzenum orat. *2 De Pasch.* censent *luminum* nomine sanctos angelos intelligi. Scilicet cum omne datum optimum et omne donum perfectum emanare dicitur a Deo tanquam a liberalissimo hominum muneratore, tunc speciatim nominatur *Pater luminum* seu angelorum, ut inde apud homines nobilitatem summa Dei liberalitas a prolis angelicæ liberalitate. Sic ab angelorum erga homines beneficentia commendatur liberalior Dei munificentia. O quam benefica largioris pietatis officia obeunt angeli hominum beneficio! Vide quae de his dicta sunt ad cap. v, vers. 1. Hicce igitur et sequentibus versibus Eliu complexior dogmata multa, quibus orationem exhortatoriam contexit, quam cupit a Jobo perpendi: et primum quidem angelorum pro hominibus interpellantium preces piague opera Deo offerentium munus attingit; nimirum quoque beatorum spirituum innumerabilem indicat: angelis praeterea officium homines aegrotantes curandi imperari a Deo notat per illa verba: *Libera eum, ut non descendat in corruptionem*, hoc est mortem. Invenit deinde rem plane suavem, Deum scilicet captare miserendi occasiones, easque repertas gratissimas habere, per illud: *Inveni in quo ei propitius*, quasi clementissimus Deus diceret: Observavi ego actus hominis flagitiosi, an intermicet aliquod, ex quo ansam large miserendi arripere, diuque conspicias reperire non potui; at ex quo gravi morbo tactus ad me suspiravit, inveni, in quo ei propitiare, ac lubens id accipi. Mox angeli deprecationem subtextit in hunc modum.

25. CONSUMPTA EST CARO EJUS A SUPPLICIIS, REVERTATUR AD DIES ADOLESCENTIAE S.U.E. — Hoc est, respicere Deum, qui gaudes te invenisse in quo clementiam exerceas, hominem cruciatibus confectum: redeat obscuro hos primaevo, renascatur caro assumpta, quasi nunc adolescentia ipsa vigeret. Ecce tibi, qui praefastidio cibum antea desiderabilem abominabatur, adeo ut mallet mori quam edere, ubi angeli verba excipit, misericordiam consecutus, ac juvenies annos rediit; quae verba tantum fastidium sustulerunt, et tam validam juventutem causerunt? Ait Vatablus, *si fuerit angelus bonus, qui ponat ante oculos hominis millesimam partem beneficiorum Dei, et annuntiet homini*

ipsi Deum omnia juste facientem, et homo acquiescat; tunc miseretur ejus Deus, et revertetur ad dies adolescentiae suae. Hic nimirum est scopus castigationis Dei, ut qui prosperitate superbiat, et ab humilitate status innocentiae discesserat, doloribus eruditus, ad florem illius juvenilis adolescentiae, in qua Deo subditus, redeat; multiplici autem flagello justis ad humilitatem revocatur: nam aliquando doloribus, angoribus, egritudinibus, persecutionibus et aliis adversitatibus atterit eos Deus, ut humiliter de se sentiant, et suam imbecillitatem advertant. Ob hanc causam Agar afflicta a Sara est, et fuge ac quasi exilii incommoditates experta, quare monetur ab angelo *Gen. xvi, 9*: « Revertere ad dominum tuum, et humiliare sub manu illius, » ut scilicet humilitatis itinere secura domum tuam repetas, et ab hæc percuSSIONIBUS libereris. Similis fere est hæc angeli pro Jobo deprecatio, cui subnectitur exauditionis promissio in hæc verba:

26. DEPRECATUR DEUM, ET PLACABILIS EI ERIT: UT VIDERET FACIEM EJUS IN JUBILO, ET REDDIT HOMINI JUSTITIAM SUAM.

Videtur hic alludi ad perfectissimum sanitatis modum, qui nullum transacti morbi vestigium relinquit: qualis *IV Reg. v, 14* fuit restitutio illa Naaman Jordanis aqua eluti, cujus caro, quæ ante fuerat lepra exesa et macerata, restituta fuisse dicitur non secus ac pueri parvuli visse infantis caro, in qua nihil sordidum, nihil non candidum apparet. *Videbit faciem ejus in jubilo*, hoc perinde est, ac statuet se coram Deo lætus, exultans gratias agens ob valetudinem recuperatam: qui certe nos nunc quoque familiarissimus est, nam postquam tibi Dei ope e morbo convuluit, templum gratias acturus petit, ubi Dei faciem videt, hoc est, intuetur locum, ubi Deus praesentiae suae signa exhibet, et quasi faciem spectandam offert. *Et reddet homini justitiam suam*, hoc est, restituet hominem in gratiam justificationis quam amiserat: ita enim ex Dei praescripto fit, ut tangente Deo cor hominis, ipsoque homine respiciente, justificationis gratia ei conferatur; quæ prioris ruinæ reparatio est, priorisque *justitia redditio* hoc loco appellatur. Unde patet quanti ponderis et momenti sit pia Numinis deprecatio, sine qua nequaquam fructum gaudii ejus, cujus hic fit mentio, percipere valeamus; in quo tamen omne nostrum bonum consistit, siquidem tunc liberet et conficietur Deum adire possumus, tanquam in ejus sinu cum affligimur conqiescere, ipsumque adeo iuxta primam suam nobis esse velle propitium experimur. En summum nostrum bonum quamdiu hic vivimus, quoniam per orationem Deo appropinquamus: jam enim nobis fide ambulandum; Deus vero, quod ad aspectum attingit, a nobis abest, et quamvis in nobis virtute sua habitat, nobisque suae gratiae fructum communicet; sumus tamen, quod ad speciem attingit, tanquam ab ipso remoti et absentes; sed ipsum pie deprecantes in

vers. 26.

Deus ad se convertit perfectam salutem.

Fructus pietatis est conjunctione cum Deo.

Angelorum pro hominibus sollicitudo.

Deus quaerit in nobis an de propitius fuerit.

vers. 25.

Angeli faciunt spirituale auxilium, et ad Deum converunt.

oculum mente ascendimus, nos coram ipsius majestate sistimus, denique cum ipso conjungimur. Atque hoc est quod in textu dicitur, Deum illi faciem suam ostensurum, et hoc pacto iustitiam illius ad ipsum reversuram, aut hominem Dei faciem conspexiturum. Sic porro animus divinae gratiae lumine illustratus ingenium delicti confessionem expromit, quod subjectis verbis indicatur.

VERS. 27 ET 28. RESPICIET HOMINES, ET DICET: PECCAVI, ET VERE DELIQUI, ET UT ERAM DIGNUS NON RECEPI. LIBERAVIT ANIMAM SUAM NE PERGERET IN INTERITUM,

DENS HUMILLI CONFESIONE PLACEAT.

SED VIVENS LUCEM VIDERET.— Hoc est, cum publica confessione hominibus dixerit se peccasse, et pro scelorum magnitudine leviora subisse supplicia, accipiet bona, quae cum peccator esset ante perdidit, seque ipsum ab eo, qui jam impendebat, interitum liberabit; potest autem huius ultimi versus pars prima de anima proprie accipi, ne pergeret in interitum sempiternum; pars secunda de vita corporali. Quae satis apte significatur hoc hemistichio: Sed vivens lucem videret. Ceterum locus hic a quibusdam exponitur, quasi Eliu de Deo loqueretur, iniquus Deum intueri homines: quod si dicat aliquis: Peccavi, tunc Deum animam ipsius ab interitu eripere, et vitam lucem ipsi restituere, pro eo quod in tenebris mortis jacebat. Sed quia a verbo ad verbum est: Respiciet homines, et dicit: Peccavi, etc., facile patet Eliu continuare sermonem suum, ostendendo eum qui sic humiliatus fuerit, ut agnoscat peccata sua, et ad extrema redactus fuerit, cum Deus ipsi hanc gratiam largitur, ut eum ad se revocet, illi vitam sperem dari, quin etiam cor ipsius exhilarari, ut possit Deum certa cum fiducia invocare; ac postea se ad homines convertere, ut ipsis suas miserias exponat, et bonitatem Dei infinuat, quam senserit, magnificet. Atque hic secundus est fructus remissionis peccatorum, cum miser peccator cognoscit se a Deo non fuisse repudiatum: quam obrem oportet ut bonitatem illam Dei apud homines confiteatur, nec pudeat ipsum miseriam, qua, donec illum Deus ex ipsa misericordia sua liberarit, delinebatur, ostendere. Neque enim satis est, ut privatim quisque Deum precetur; sed gloriam ejus a nobis magnificari oportet, et unumquemque incumbere ad proximos incitandum, ut sic alii ab aliis edificentur; utque cum sic conspirabimus simul laudes Dei predicemus.

OPORTET ETIAM CORAM HOMINIBUS CONFESIONE MAGNIFICARI MISERICORDIAM DEI.

Vidisti summum in homine fastidium, quo universos edos abominabatur, adeo ut pene eneas iuncta animam exhalaret: simul et vidisti Deum in illum misericordiam, qua a tanto inedia periculo liberatur, et in floridam juventutem ac fervidam revivescit. Sed quo medio tam fastidioso homini juvenum vires donantur a Deo; imo juvenum fames paratur inter adeo lethalia tedia? Modo explicatum est remedium vers. 23: Si fuerit pro eo angelus loquens, etc.: nimirum si ex angelico impulsu penitentiae verba assumat in ore, quousque pristina vitia detestetur. Ubi enim

ANGELI ADLOCUTI NOS AD PENITENTIAM.

penitentia vera adest, nullus panis non dulcescit; etiam panis lacrymarum avide editur, totumque lethale fastidium aboletur. Audi Nicetam in Catena Graeca sic loquentem: « Si peccationis suae causam in peccato consistere intellexerit, atque ad Deum de errato suo confessus se converterit, impendentem mortem inhibebit, etiamsi sexcenta sint quae mortem laessant et accersant. » Omne lethale aretur per penitentiam, et fastidium et tedium mortem adferens tollitur; multaque apparent incitamenta, quae appetitum humanum moveant, ut vite aspera avide capessat; unde dicebat Cellensis abbas lib. XII de Passibus: « Lacryma aut facit aut invenit paradysum: cum enim profusione lacrymarum tota irrigatur conscientia, ligna producantur fructum vite facientia. »

VERS. 29 ET 30. ECCE, HEC OMNIA OPERATUR DEUS TRIBUS VICIBUS PER SINGULOS. UT REVOCET ANIMAS EORUM A CORRUPTIONE, ET ILLUMINET LUCE VIVENTIAM.— M. simplex est tres has vires exponendi modus, primus, isque maxime literalis, est, qui numerum ternarium pro incerto quovis magno numero accipit, q. d. Multis vicibus sive saepe loquitur, et erigit Deus singulos hominum: vide dicta Jobi cap. vi, 19: ternarius enim significat universalitatem, ut et septenarius. Secundus est, quo per tres vires tres viae intelligantur, quibus Deus cum sceleratis hominibus agere solet, conformiter graeco textui, qui sic habet, Ἰδὲ τὰς τρεῖς ἁγίας ἐργασίας ἐργάζει: ἑκάστη τρεῖς πάλιν, ecce haec omnia operatur fortis tribus viis cum viro, scilicet verbis horribilibus, somniis et morbis, vel dicendo, mirando et puniendo: ita Olympiodorus in Catena: « Haec sapientis atque adeo robusti Dei sunt opera, ut triplicitate quadam ratione peccantes convertat; verbis, inquam, horribilibus, somniis, morbis. His viis tribus is, in cuius nutu ac potestate cuncta vertuntur, cum unoquoque agit homine, ut una aliqua ex his, is qui noxa tenetur, eruditus viet interitum, atque Deum in vita laudibus efferat. » Similia fere habet S. Chrysostomus ibid. in Catena, dicens: « Is qui sic hominum rationibus moderat vitam imperit; rerum necessarium disciplinam tradit, recteque factis mercedem persolvit, atque supplicia flagitiis decernit: itaque cum hominibus agit, ut coarguat, increpet, nocturnis terroribus minuetur, loquendo doceat, egrotationibus atque imbecillitatibus cruciet. » Tertius has tres vires explicandi modus est S. Gregorii lib. XXIV Moral. cap. vii, ubi per tres vires accipit tres modos conversorum, scilicet inchoationem, progressionem et perfectionem vite christianae, sive tres gradus perfecta libertatis, scilicet ipsam conversionem, tentationes, formidinem mortis, iudicii et eternitatis. Si enim tres sunt iustorum status, primus, quo ad bonae frugem convertuntur; secundus, quo in virtutis itineribus progrediuntur; tertius, quo ad finem viae, scilicet ad perfectionem perveniunt: quid erit tribus vicibus per singulos Dominum suos electos affligere, nisi in ipsa virtutis initio, atque in progressu, nec non in virtutis culmine eos tentationibus pressurisque probare? quemadmodum Paulus de se et de omnibus perfectis dixit Actor. xiv, 21: « Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. » Quod quidem cum excelsum sit pusillis et magnis, ascensum habet perdifficilem, quos omnes infirmitas carnis onerat, et qui ex eo ceciderunt adversarii circumdant. Plura vide in S. Gregorio loco citato.

VERS. 31. EGO LOQUOR: SI AUTEM HABES QUOD LOQUARIS, RESPONDE MIHI, LOQUERE: VOLO ENIM TE APPARERE JUSTUM: QUOD SI NON HABES, AUDI ME: TACE, ET DOCEBO TE SAPIENTIAM.— Quemadmodum Jobus saepe cum stomacho similes voces ab amicis audierat, sic etiam verisimile est; haec quoque verba Eliu durius accepisse, neque dubiis id signis ostendisse, avertendo nimirum aut distorquendo faciem, aut aliquo alio modo, quo audaci et sciolo adolescenti silentium indiceret. Quod videtur impatienter tulisse superbus adolescens, quem de vana opinione sapientiae tumor inflabat; unde Jobum inurbanus atque imperiosius alloquitur, quam modestiae ratio et juvenilis aetas postulabat, q. d. Quid tacite, o Jobe, contra me tecum obmurmuras? quid faciem stomachosius avertis, quasi quae a me dicuntur superbe despicias? Audi jam, et adverte faciem, neque me loquentem impedias obstrependo; quod si quidquam habes quod obloquaris, aut tuam innocentiam probes, audiam non invitus: ut enim cupio te esse, sic etiam

VERS. 31 ET 32. Quid hinc per tres vias intelligatur.

TRES MODI CONVERSIONIS AD DEUM.

aveo te apparere justum: quod si nihil habes, quod in tua causae defensionem respondeas, aut quo te sapientem esse doceas, tace, et audi, fortasse ex mea sapientia incipies esse sapiens: ita Sanctus. Ceterum ut hinc etiam aliquid in usum nostrum decerpamus; hic in persona Jobi admonemur tacendum esse nobis, ut doceamur. Omnis enim vera hominum sapientia in eo posita est, ut se Deo dociles praebant, seque iis quae in nomine et auctoritate ipsius proponuntur penitus subjiciant. Estque haec admonitio valde utilis: sentimus enim fere semper in nobis repugnantias esse, ne se ingenia nostra ea qua par esset humilitate verbo Dei accommodent; neque si nobis bona et sancta aliqua doctrina proponatur, sumus ea modestia praediti, ut illam admittamus; sed ea plerumque superbia laboramus, ut nulli alii quam voluntati nostrae obnoxii esse cupiamus. En naturam nostram ita vitiatam, ut adversus Deum insurgat, et adversus verbum ipsius fere semper recalcitret. Cum igitur ejusmodi vitio tam malo et detestando laboremus, nobis hic propositam admonitionem observemus; ut nimirum dociles simus, cum Deus efficit, ut nobis sua veritas proponatur. Atque hoc primum nobis observandum est in exhortatione, quam hic Jobe Eliu proponit. Alterum, quando ait se cupere ut Jobus absolvatur, in eo admonemur, ne acerbitate quadam animi aut contentiosis studio decedamus; quomodo fere solent homines in adversarios suos ferri; sed zelo rectitudinis et aequitatis solius Dei gloriam et proximi aedificationem spectando.

TACENDUM UT DOCEAMUR.

NON CONTENTIOSIS STUDIO DECEDAMUS.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jobo ad iactabundi hominis verba prudenter silente, Eliu novis animis prosequitur disputationem, et totus jam in eo est, ut ostendat Deum in omni rerum administratione esse aequissimum: hoc autem facto fundamentum vult concludere, Jobum nihil iniquum pati a Deo, et inique conqueri de divino iudicio.

1. Pronuntians itaque Eliu, etiam haec locutus est: 2. Audite sapientes verba mea, et eruditi auscultate me: 3. Auris enim verba probat, et guttur escas gustu dijudicat. 4. Iudicium eligamus nobis, et inter nos videamus quid sit melius. 5. Quia dixit Job: Justus sum, et Deus subvertit iudicium meum. 6. In iudicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque ullo peccato. 7. Quis est vir ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam: 8. Qui graditur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impiis? 9. Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiamsi cecurrerit eum eo. 10. Ideo viri correati audite me, absit a Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas. 11. Opus enim hominis reddet ei, ex iuxta vias singulorum restituet eis. 12. Vere enim Deus non condemnavit frustra, nec Omnipotens subvertet iudicium. 13. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? 14. Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet. 15. Deficit omnis caro simul, et homo in cinerem revertetur. 16. Si